

פרשת ויקהל-פקודי – 39 אבות מלאכות בשבת - מנין?

א. 39 אבות מלאכות בשבת – מנין?

מכל הסוגיות העוסקות במלאכות שבת, במשנה (שבת פרק כלל גדול), במדרשי ההלכה (מכילתא כ"ת-שא, ויקהל) ובשני התלמודים (בבלי שבת עג-עה, ירושלמי שבת ז', ב'), עולה בבירור כי המספר של "ארבעים חסר אחת", 39 מלאכות, הוא מספר ברזל. במקרים רבים מאלצים את המלאכות הידועות להיכנס בסד של 39, מוציאים ומכניסים, כוללים כמה אבות תחת שם אחד (כמו בהוצאה והכנסה והושטה וזריקה, בשבת דף צו:) וכוללים יחד כמה מלאכות דומות תחת גג אחד (כמו בונה, מסתת, קודח) ומפרידים כמה מלאכות דומות (כמו בורר-זורה-מרקד).

בסופו של דבר, החשבון חייב להתאים למספר הכולל, המקודש.

"ארבעים חסר אחת" היה מספר ברזל בעיקר על פי משנתם של רבי עקיבא ותלמידיו. לשיטת רבי אליעזר, כנראה שלא היתה כל חשיבות בספירה זו, שכן היה מחייב על תולדה במקום אב. ממילא, היו אצלו רק מלאכות אסורות בשבת (עשרות רבות), בלא שום קשר לרשימה מספרית כלשהיא. ייתכן, ששיטת רבי אליעזר משקפת את ההלכה הקדומה.¹ בין כך ובין כך, משנתנו הולכת בדרכו של רבי עקיבא, שקבע שיעורים והגדרות ומספרים, ביסודות ההלכה, במקומות רבים.

אך מנין באמת לקחו את 39 כמספר ברזל?

לפני שנים רבות ספרתי את העבודות שברשימה המפורטת בתחילת ויקהל (שמות ל"ה, י"כ), ואת המקבילה שבסוף פקודי (שם מ', ל"ג-מ"ג). מצאתי מקור ברור ומפורש ל-39 כלים, חומרים ובגדים שבמשכן,² שכנגדן מנו חז"ל 39 אבות מלאכות בשבת. זו נראית לי גם כוונת דברי רבי, כפי שהם מובאים במכילתא:

"אלה הדברים... רבי אומר, להביא 39 מלאכות שאמר להם משה על פה" (מכילתא ויקהל) פירוש הדברים הוא, ש-39 כלים, חומרים ובגדים שבמשכן מנויים וספורים בתורה שבכתב, תחת הכותרת:

"זה הדבר אשר צוה ה' " "וכל חכם לב בכם יבאו ויעשו את כל אשר צוה ה' " (שם ל"ה, י')

כנגד הרשימה הזאת שבכתב, מרומזת רשימה אחרת שנאמרה בעל פה, תחת הכותרת: "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם" (שם, א'), והיא מתייחסת למלאכות שבת, שעליהן נאמר:

"כל העשה בו מלאכה יומת" (שם, ב')

כשם שאמר משה לישראל 39 פרטים ברשימת המשכן וגם כתב זאת, כך אמר להם בעל פה 39 מלאכות אסורות בשבת. זאת, על יסוד ההקבלה בין "זה הדבר", לבין "אלה הדברים".

הרי אין פירוט בתורה ל"אלה הדברים", ולא ברור על מה הם חלים, כי נזכרת שם בפירוש רק מלאכת הבערה שאסורה בשבת. לפיכך, יש לראות בלאו המפורש של "לא תבערו אש בכל משבתיכם, ביום השבת" (שם, ג') לא רק דוגמא או דין מיוחד,³ אלא פתיחה או סיום לרשימת "אלה הדברים", שנאמרה על פה.

כך נאמר במכילתא בשם רבי:⁴

"אלה הדברים... להביא 39 מלאכות שאמר להם משה על פה" (מכילתא ויקהל)

עיון מדויק בסוגיית הירושלמי מראה, שגם רבי יוסי בן חנינא המשיך באותה דרך, ואלו דבריו:

"אמר ר' יוסי בן חנינא: "זה הדבר" אין כתיב כאן [בציווי שבת] אלא "אלה הדברים". "דבר, דברים, הדברים – מכאן לאבות ולתולדות"

(ירושלמי שבת ז', ב')

פירוש דבריו: יש הקבלה בין 39 כלים, חומרים ובגדים ברשימת "זה הדבר" שבציווי המשכן, לבין 39 אבות במלאכת השבת על פי הלימוד של רבי. כך יש לדייק עוד מזה, שהתורה הבדילה בין "זה הדבר" בלשון יחיד לבין "אלה הדברים" בלשון רבים. זאת, משום שבשבת יש עוד מלאכות נוספות רבות, וזהו המקור "לאבות ולתולדות".

ב. רשימות מעשי המשכן

להלן שתי הרשימות של מעשי המשכן, כפי שהן מנויות בתורה:

3 כפי שהוא נדרש שם במכילתא בחמש דרכים שונות, ויש עוד.

4 כך יש להבין גם את דברי רבי, שמובאים בסוגיות הבבלי:

"רבי אומר: דברים – הדברים – אלה הדברים – אלו 39 מלאכות שנאמרו למשה בסיני" (שם צז, וראה שבת ע).

בדברי רבי לא נזכרה גימטריא, והניסוח 'דברים – הדברים – אלה הדברים' אינו מתפרש על פי גימטריא. מסתבר הרבה יותר להבין את רבי כמו שמובאת דעתו במכילתא.

הפירוש שבנוי על הגימטריא (ראה רש"י שבת צז:) הוא רק רמז מתוחכם, שנוסף לעיקר הלימוד. מקורו בירושלמי שבת (ז', ב'), בשם ר' חנינא דציפורין ובשם רבנן דקיסרין.

1 במשנה כריתות ג', י', וכן ראו בראש קמא ב. . ראו בספרו של י' גילת, 'משנתו של רבי אליעזר בן הורקנוס ומקומה בתולדות ההלכה'.

2 זו כנראה כוונת דבריו של ר' חנינא בר חמא:

"אבות מלאכות ארבעים חסר אחת... כנגד עבודת המשכן" (שבת מט:)

ר' חנינא היה התלמיד של רבי. ראו בספרו של הרב בנימין לאו, חכמים ד' (תשע"ב), עמודים 107-117.

39א	את בגדי הקדש לאהרן הכהן	את בגדי הקדש לאהרן הכהן
39ב	ואת בגדי בניו לכהן	ואת בגדי בניו לכהן

שתי הרשימות קובעות "את בגדי השרד לשרת בקדש" בתור המספר ה-39 ברשימה. אין זה מקרה, שכן זה הביטוי היחיד ברשימה, שמסתעף לשניים:

"את בגדי השרד לשרת בקדש [דהיינו] את בגדי הקדש לאהרן הכהן, ואת בגדי בניו לכהן" (שמות ל"ה, י"ט / ל"ט, מ"א)

כך נראה מפשוטו של מקרא, שהרי בכיסוי המסעות אין משרתים בקודש. כך נראה שהבין גם בתרגום אונקלוס:

"ית לבושי שמושא לשמשא בקודשא – ית לבושי קודשא לאהרן כהנא, וית לבושי בנהוי לשמשא" (אונקלוס שם)

אמנם, רש"י⁵ האבן עזרא והרשב"ם פירשו "שבגדי השרד" הם כיסויי הכלים בשעת סילוק מסעות. כיסויים אלו לא נזכרו כלל בספר שמות בפרשיות המשכן, אלא בספר במדבר (פרק ד'), בפרשת המסעות. ייתכן מאד, שהוויכוח על פירושו של בגדי השרד, הוביל חלק מהאמוראים לשיטה האחרת⁶ על מקור המספר המקודש מן התורה.

יש לציין, ששתי הרשימות שונות אחת מהשניה ב-3 פרטים מכל צד. רשימת פקודי המסכמת, משנה כמה דברים:

- א. בתחילה התווסף "ואת כל כליו", ובסוף "ואת כל כלי עבדת המשכן לאהל מועד".
- ב. המכסה האחד מופיע כשני מכסים – מ'עורות האילים', ו'עורות התחשים'. כנראה, הדבר נובע מפני הנטייה שבסיכום לפרט על פי החומרים, שהרי מזבח הקטורת נזכר כמזבח הזהב, ומזבח העולה כמזבח הנחושת.
- ג. לעומת זה, מחסר הסיכום "את בדיו", בשולחן ובמזבח הזהב (שגם הם עשויים מעצי שיטים), ומאחד את יתדות המשכן, ואת יתדות החצר (שכולם מנחושת).

כך אנו מקבלים הוכחה, שהתורה עצמה שומרת על מספר הברזל המקודש. נוספו 3 פרטים מצד אחד, ונגרעו 3 פרטים מצד שני. המספר הכולל נשאר תואם בדיוק – 39, או 40 אם נספור את שתי ההסתעפויות של "בגדי השרד". בעיני, מדהים לגלות שגם ברשימת אבות המלאכה האסורים בשבת, האחרונה מסתעפת

5 אם נספור כרש"י יהיו לנו ברשימה 41 פרטים, או 40, אם נחשוב שהראשון, "את המשכן", הוא כלל, שאחריו פרטים. רמב"ן בפירושו לפקודי (שמות ל"ט, ל"ג), שולל זאת כי ברור בהמשך, ש"המשכן" הוא היריעות הראשונות, ו"האהל" הוא יריעות העיזים. אפשר אולי, ששיטת רבי יהודה שהוסיף למניין המלאכות את השובט ואת המדקדק (שבת עה:), מקורה בספירת 41 ברשימה!?

6 באותן הסוגיות שנזכרו לעיל, בפרט שבת מט: . על הקשיים בשיטה האחרת הסופרת בכל התורה את ביטויי "מלאכה/מלאכת", ועל פתרונם, ראו במאמר המלא, שבאתר שלי.

	ויקהל (ל"ה, י"א-י"ט)	פקודי (ל"ט, ל"ג-מ"א)
1.	את המשכן	ויביאו את המשכן אל משה
2.	את אהלו	את האהל
3.	ואת מכסהו	0 ואת כל כליו
4.	את קרסיו	קרסיו
5.	ואת קרשיו	קרשיו
6.	את בריחו	בריחו
7.	את עמדיו	ועמדיו
8.	ואת אדניו:	ואדניו:
9.	את הארץ	ואת מכסה עולת האילים המאדמים
10.	ואת בדיו	0 ואת מכסה ערת התחשים
11.	את הכפרת	ואת פרכת המסך
12.	ואת פרכת המסך	את ארץ העדת
13.	את השלחן	ואת בדיו
14.	ואת בדיו *	ואת הכפרת:
15.	ואת כל כליו	את השלחן
16.	ואת לחם הפנים	את כל כליו
17.	ואת מנרת המאור	ואת לחם הפנים:
18.	ואת כליה	את המנרה הטהרה
19.	ואת נרתיה	את נרתיה נרת המערכה
20.	ואת שמן המאור:	ואת כל כליה
21.	ואת מזבח הקטרת	ואת שמן המאור:
22.	ואת בדיו	ואת מזבח הזהב
23.	ואת שמן המשחה	ואת שמן המשחה
24.	ואת קטרת הסמים	ואת קטרת הסמים
25.	ואת מסך הפתח לפתח המשכן	ואת מסך פתח האהל
26.	את מזבח העלה	את מזבח הנחשת
27.	ואת מכבר הנחשת אשר לו	ואת מכבר הנחשת אשר לו
28.	את בדיו	את בדיו
29.	ואת כל כליו	ואת כל כליו
30.	את הכיר	את הכיר
31.	ואת כנו:	ואת כנו:
32.	את קלעי החצר	את קלעי החצר
33.	את עמדיו	את עמדיה
34.	ואת אדניה	ואת אדניה
35.	ואת מסך שער החצר:	ואת המסך לשער החצר
36.	את יתדת המשכן *	את מיתריו
37.	ואת יתדת החצר	ויתדתיה
38.	ואת מיתרם:	0 ואת כל כלי עבדת המשכן לאהל מועד
39.	את בגדי השרד לשרת בקדש	את בגדי השרד לשרת בקדש

כך הבנו את דברי רבי שהובאו במכילתא, ואת דברי רבי חנינא בר חמא:

"הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, כנגד מי? אמר להו רבי חנינא בר חמא – כנגד עבודת המשכן" (שבת מט:)

כך הבנו גם את דברי רבי יוסי ברבי חנינא בירושלמי: "זוה הדבר" לא נאמר כאן, אלא 'אלה הדברים' – מכאן לאבות ולתולדות" (ירושלמי שבת ז', ב') זוהי מסורת לימוד אחת, בהירה ומאירה כשמש.

כיצד זה נעלמה מסורת זו מרוב פרשני הש"ס, ראשונים ואחרונים?

מסתבר, שבשלב מאוחר יותר הוסיפו ללימוד הברור פרפרת של גימטריא⁷ ב"אלה הדברים". פרפרת זו נותרה כהסבר, במקום המדרש המקורי, שהוא הפת ועיקרה של הסעודה.

כך אמרו חז"ל על רבי, בהסבר עריכת המשנה ("עת לעשות לה", הפרו תורתך"), תוך כדי שבירת האיסור הקדום לכתוב ספר לתורה שבעל פה בנוסף לספר התורה שבכתב:

"ראה רבי שעתידה תורה להשתכח מישראל"

(שבת קלה:)

הרבה מדרשים אבדו לנו בצורתם המקורית, ונותרו רק פרפראות זיכרון ותחכום, שהפכו פעמים רבות לעיקר. אנשים שומרים מזכרות של יקיריהם שאבדו, גם אם בחייהם לא היתה למזכרות כמעט שום משמעות. אין להתפלל על מדרשים שאבדו, אלא יש לשמוח שמחה גדולה על כל רמז שנותר, ולנסות לשחזר את שאבד.

אכן, אנו ניצבים נפעמים מול העקשנות העצומה לשמור על 'ארבעים חסר אחת' של אבות מלאכות בשבת כ'מספר ברזל', גם כאשר מקורו הפשוט והנהיר – נעלם.

ה. רשימת 39 הכלים במדרש הגדול

אחרי שכתבתי כל זאת, לימדתי סוגיא זו בשיעור כללי ואף דיברתי עם למדנים חשובים וראשי ישיבות (שלא זכרו לימוד כזה, בשום מדרש או פרשן). לאחרונה, הראה לי הרב שאול ברוכי שרעיון זה כבר גילה אותו הרב מנחם כשר⁸ ב'מדרש הגדול'⁹ לפרשת ויקהל.

7 על גימטריא אמרו חז"ל באבות, שהיא פרפרת לחכמה.

8 במילואים לפרשת פקודי, תורה שלמה כרך כ"ג עמודים קיח-קיט. הרב כשר הביא אמנם פירוש זה כפירוש חדש בהבנת דעתו של רבי חנינא בר חמא (שבת מט: כנגד עבודת המשכן). אולם, הוא לא ראה את האפשרות המסתברת כל-כך, שזה עצמו היה גם מדרשו של רבי (במכילתא ובסוגיות), ושגם רבי יוסי בן חנינא הלך בדרך זו. לפיכך, חסרה אצל הרב כשר המסקנה המרעישת, שספירה זו היא המקור הראשוני, החד-משמעי, ל-39 אבות מלאכה האסורות בשבת, כמספר קבוע ומקודש בתורה.

9 'מדרש הגדול' על פרשיות התורה ועל מגילת אסתר, גדול פי שניים ממדרשי רבה לתורה. הוא נתחבר ככל הנראה בתימן (במאה ה-14) על ידי

תמיד לשניים: הוצאה והכנסה. שתיהן שוות במעמדן כ'אב מלאכה'.

ג. ככל אשר צוה ה' את משה

בסיום הרשימה השניה, נאמר פסוק מורכב, שחלקו נראה מיותר:

"ככל אשר צוה ה' את משה, כן עשו בני ישראל, את כל העבודה. וירא משה את כל המלאכה, והנה עשו אתה, כאשר צוה ה' כן עשו, ויברך אותם משה" (שמות ל"ט, מ"ב-מ"ג)

וכך יש להבין פסוקים אלה, לפי מדרש ההלכה המקורי, ששחזרנו לעיל:

א. "ככל אשר צוה ה' את משה" – בשבת ובמשכן.

ב. "כן עשו בני ישראל את כל העבודה" – במשכן.

ג. "וירא משה את כל המלאכה" – שנצטוו עליה בשבת ובמשכן.

ד. והנה עשו אתה" – במשכן.

ה. כאשר צוה ה' כן עשו, ויברך אותם משה".

השבת והמשכן שניהם 'קודש': מקדש הזמן (מבראשית), ומקדש המקום (מסיני). בהתאם לכך, אסור לבנות את מקדש המקום בחילולו של מקדש הזמן.

הביטוי החוזר כחוט השני בכל הפרשיות האלה, מתחילת ויקהל עד סוף פקודי, הוא "אשר צוה ה'". ביטוי זה מופיע בציווי השבת:

"אלה הדברים – אשר צוה ה' לעשת אתם"

(שמות ל"ה, א')

הביטוי מופיע גם בציווי התרומה, בפתח הציווי על המשכן:

"זה הדבר אשר צוה ה' לאמר"

(שם, ד')

והוא חוזר ומופיע בציווי הרשימה המפורטת:

"וכל חכם לב בכם יבאו ויעשו את כל אשר צוה ה'"

(שם, י')

בהמשך ישיר מופיעה רשימת 39 הדברים שצריך לעשות. בכל המקומות מודגשת העשייה בצורות שונות. נאמר "לעשת אתם" בציווי השבת, ברשימת ה-39 המפורטת נאמר "יבאו ויעשו...", ובסיום הרשימה השניה "כן עשו", "והנה עשו אתה", "כן עשו".

אולם, דווקא בביקורת של משה חודר המושג "את כל המלאכה" (שם מ', מ"ג) לתוך העשייה, ורומז שוב לציווי השבת מעשרת הדברות: "לא תעשה כל מלאכה..." (שמות כ', ט').

ד. הלימוד העיקרי מול התוספת

שתי הרשימות המפורטות בתחילת מעשה המשכן ובסופו, הן שיצרו את מסגרת ה-40 חסר 1 עבור המלאכות, כ'מספר ברזל'. כל הלכות שבת מתכופפות בפני מספר זה, ומתיישרות על פיו.

12. ו **את פרכת המסך**, זה שנאמר (שם כ"ו, ל"א): ועשית פרכת...
13. א **ת השלחן**, זה שנאמר (שם, כ"ג): ועשית שלחן....
14. ו **את בדיו**, זה שנאמר (שם, כ"ח): ועשית את הבדים עצי שטים.
15. ו **את כל כליו**, זה שנאמר (שם, כ"ט): ועשית קערותיו... ונאמר (שם ל"ז, ט"ז): ויעש את הכלים אשר על השלחן....
16. ו **את לחם הפנים**, זה שנאמר (שם כ"ה, ל'): ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד.
17. ו **את מנורת המאור**, זה שנאמר (שם, ל"א): ועשית מנרת זהב טהור...
18. ו **את כליה**, זה שנאמר (שם, ל"ט): ...יעשה אתה, את כל הכלים האלה.
19. ו **את נרתיה**, זה שנאמר (שם, ל"ז-ל"ח): ועשית את נרתיה שבעה... זהב טהור.
20. ו **את שמן המאור**, זה שנאמר (שם כ"ז, כ'): ואתה תצוה... ויקחו אליך שמן זית זך...
21. ו **את מזבח הקטרת**, זה שנאמר (שם ל', א'): ועשית מזבח מקטר קטרת...
22. ו **את בדיו**, זה שנאמר (שם, ה'): ועשית את הבדים עצי שטים...
23. ו **את שמן המשחה**, זה שנאמר (שם, כ"ה): ועשית אתו שמן משחת קדש...
24. ו **את קטרת הסמים**, זה שנאמר (שם, ל"ה): ועשית אתה קטרת...
25. ו **את מסך הפתח לפתח המשכן**, זה שנאמר (שם כ"ו, ל"ו): ועשית מסך לפתח האהל...
26. א **ת מזבח העלה**, זה שנאמר (שם כ"ז, א'): ועשית את המזבח עצי שטים...
27. ו **את מכבד הנחשת אשר לו**, זה שנאמר (שם, ד'): ועשית לו מכבד...
28. א **ת בדיו**, זה שנאמר (שם, ו'): ועשית בדים למזבח...
- אכן, מדרש הגדול מביא את רשימת 39 הכלים, החומרים והבגדים שבמשכן, בדיוק כפי שהבאנו לעיל, אם כי רק את הרשימה הראשונה, רשימת ויקהל. בסיום, מובאים שני פירושים ל"בגדי השרד": "אלו בגדי כהונה, ויש אומרים, אלו שבעה בגדים שפורשין... בשעת משוי" (מדרש הגדול ויקהל) הפירוש הראשון מכוון כאונקלוס, וכשיטתנו מכוון עם המספר המקודש. השני הוא כרש"י ורוב המפרשים. כך לשונו המלאה של מדרש הגדול: ".... ומניין שעל כל אלו נצטוה? (כלומר, בפרשות תרומה-תצוה) – הרי הוא אומר:
1. **ת המשכן**, זה שנאמר (שמות כ"ו, א'): ואת המשכן תעשה עשר יריעות....
2. **ת אהלו**, זה שנאמר (שם, ז'): ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן...
3. **את מכסהו**, זה שנאמר (שם, י"ד) ועשית מכסה לאהל...
4. **ת קרסיו**, זה שנאמר (שם, ו'): ועשית חמשים קרסי זהב..., ועשית קרסי נחשת חמשים" (שם, י"א).
5. **את קרשיו**, זה שנאמר (שם, ט"ו): ועשית את הקרשים למשכן...
6. **ת בריחו**, זה שנאמר (שם כ"ו): ועשית בריחם עצי שטים...
7. **ת עמדי**, זה שנאמר (שם, ל"ב): "ונתת אתה על ארבעה עמודי שטים. ועשית למסך חמשה עמודי שטים" (שם, ל"ז).
8. **את אדניו**, זה שנאמר (שם, י"ט): וארבעים אדני כסף תעשה...
9. **ת הארן**, זה שנאמר (שם כ"ה, י'): ועשו ארון עצי שטים.
10. **את בדיו**, זה שנאמר (שם, י"ג): ועשית בדי עצי שטים.
11. **ת הכפרת**, זה שנאמר (שם, י"ז): ועשית כפרת זהב טהור.

רבי דוד אלעדני, מגדולי חכמי תימן, על בסיס של מדרשים קדומים. בספר שמות, בעיקר על גבי ה'מכילתא דרשב"י', וה'ברייתא דמלאכת המשכן'. ראו ספרה של ענת רייזל, מבוא למדרשים (אלון שבות, תשע"א), עמודים 402-399.

29. **את כל כליו**, זה שנאמר (שם, ג'): ...לכל כליו תעשה נחשת.
30. **ת הקיר**,
31. **את פנו**, זה שנאמר (שם ל', י"ח): ועשית כיור נחשת וכונו נחשת...
32. **ת קלעי החצר**, זה שנאמר (שם כ"ז, ט'): ועשית את חצר המשכן... קלעים לחצר...
33. **ת עמדיו**, זה שנאמר (שם, י'): ועמדיו עשרים... ואומר (שם, ט"ו): ולשער החצר מסך... עמדיהם ארבעה.
34. **את אדניה**, זה שנאמר (שם, י'): ואדניהם עשרים...
35. **את מסך שער החצר**, זה שנאמר (שם, י"ט): ולשער החצר מסך...
36. **ת יתדות המשכן**,
37. **את יתדות החצר**, זה שנאמר (שם י' ו-י"ט): וכל יתדותיו וכל יתדות החצר....
38. **את מיתריהם**, זה שנאמר (שם, י"ט): לכל כלי המשכן בכל עבדתו.
39. **ת בגדי השרד לשרת בקדש**, זה שנאמר (שם כ"ח, ב'): ועשית בגדי קדש... הרי אלו תשעה ושלושים ציוויים [אשר] שמע משה מפי קדש (=ה'), וכמותן ציוה משה את ישראל, לא הוסיף ולא גרע. ועליו הוא אומר (במדבר י"ב, ז'): בכל ביתי נאמן הוא, שלא הוסיף ולא גרע במלאכת המשכן" (מדרש הגדול ויקהל) על כל זה הוסיף ב'מדרש הגדול':
- "הרי אלו 39 ציוויין כנגד 39 אבות מלאכות שנאסרו בשבת"
- החידוש הנוסף ב'מדרש הגדול' הוא ההקבלה המדויקת שלכל פרט ברשימת ויקהל יש ביטוי מקביל של "ועשית" בפרשות תרומה-תצוה.
- אולם, "אין בית מדרש בלא חידוש" (חגיגה ג). מדרש הגדול לא הזכיר את רשימת פקודי המקבילה, אך דווקא ממנה רואים כי המספר הכולל של רשימת המשכן בתורה הוא באמת קבוע ומקודש. שהרי התורה מוסיפה 3 פרטים ומחסירה 3 פרטים אחרים כנגדם.
1. **אבות המלאכות במשנה**
- כאן עולה השאלה הגדולה על רשימת המשנה, המפרטת את "אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת" (שבת פרק ז', ב'):
- א. 11 מלאכות של הכנת הפת.
ב. 13 מלאכות של הכנת הבגד.
ג. 9 מלאכות של הכנת הספר.
ד. 2 מלאכות של בניית בית.
ה. 3 מלאכות של **אש וייצור כלים**.
1. מלאכה-כפולה אחרונה (הוצאה והכנסה) של **שוק ומסחר**.
- במבט שטחי נראה כאילו רשימה של כ-70 מלאכות אסורות בשבת חייבת להיכנס לתוך המספר המקודש של 40 חסר 1. 'אילוץ' זה, כך נראה, חייב את חז"ל לקצר עד מאד במלאכות הבית, האש וייצור הכלים, ובמסחר.
- אך דבר זה לא ייתכן! הרי דווקא במשכן היו מלאכות הבנייה והייצור עיקריות! אם כן, איך ייתכן שהמשנה מפרטת עד תום את 11 המלאכות להכנת הפת, מחורש וזורע, עד טוחן ואופה, ועוד יותר מזה בהכנת הבגד והספר – עד שלא נותר מקום לחוצב ומסתת, וקודח ומנסר, ומטייח ומסייד?
- עיון מעמיק מעלה לימוד מוסרי חשוב ביותר מדברי חכמים, בלי שאמרו שום מילה 'מיותרת'.
- שני צרכים בסיסיים יש לכל אדם: **מזון ולבוש**. ועוד אחד לאדם מישראל, **ספר ללימוד תורה**! שלושת אלה מתפרטים ברשימת אבות המלאכה עד תום.
- בית, ייצור ומסחר, שכל העולם עסוק בהם בלי רגע של מנוחה, הם כבר 'קומה שנייה'. כלומר, הם מותרות, ואין צורך לפרט בהם כל כך.
- דבר זה נשמע מדהים ומרחיק לכת, אבל הבה נשוב אל נדרו של יעקב אבינו:
- "אם יהיה א-להים עמדי, ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך, ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש: ושבתני בשלום אל בית אבי, והיה ה' לי לא-להים: והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית א-להים, וכל אשר תתן לי – עשר אעשרנו לך"
- (בראשית כ"ח, כ'-כ"ב)
- מזון ולבוש הם הצרכים הבסיסיים ביותר, אם ה' שומר עלינו בדרכים בהם אנו הולכים. לעומת זאת, בית (קבוע למשפחתנו) וכל מתנות העושר הם חלומות ושאיפות, שנאמרים בקיצור עם התחייבות ל"מעשר מכל" (שם י"ד, כ'). אצל יעקב עוד לא היה ספר כתוב, אבל חז"ל הקדימו ופירטו 'ספר', כי ב'ספר' שומר יהודי על קשר קבוע עם נותן התורה.
- אם כן, **6 צרכים לאדם מישראל – 3 בסיסיים, ו-3 נוספים**:
- "וביום השביעי יהיה לכם קדש, שבת שבתון ל-ה" (שמות ל"ה, ב')

* ***** *

* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יואל בן-נון התשע"ח *

* עורך: אורי יעקב בירן *

* ***** *

* בית המדרש הווירטואלי *

* מיסודו של *

* The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *

* האתר בעברית: www.vbm.etzion.org.il *

* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *

* משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *

* דוא"ל: office@etzion.org.il *

* ***** *